УДК 378.091.12.011.3-051:3(477.52-21)
DOI https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.4.17

Кулібова Ярослава Володимирівна,
аспірантка 2-го курсу кафедри історії,
правознавства та методики навчання
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка
orcid.org/0009-0004-9068-7770
kulibova1998@gmail.com

ВИКЛАДАЧІ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН ГЛУХІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ – МЕЧИСЛАВ ЗАРЕМСЬКИЙ, ВАЛЕРІЙ БЄЛАШОВ, ВІКТОР ЗАЇКА: ПРОСОПОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ

Статтю присвячено науково-педагогічній діяльності представників історико-філософської школи Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, яка утворилася на кафедрі історії, правознавства та методики навчання. В основі роботи лежить аналіз біографічних даних та внеску трьох видатних науковців – Мечислава Заремського, Валерія Бєлашова та Віктора Заїки – у розвиток української історичної науки, філософії, краєзнавства та збереження культурної спадщини. Наголошується, що діяльність зазначених учених сприяла становленню кафедри як важливого науково-освітнього осередку, орієнтованого на дослідження історії України, філософської думки та методології педагогіки.

Зазначається, що Мечислав Заремський – один із фундаторів історико-філософської школи, спеціалізувався на філософії науки та методології, створюючи навчальні програми для студентів, які сприяли розширенню світоглядного підходу до філософії як наукової дисципліни. Мечислав Йосипович брав активну участь у громадських проєктах, популяризуючи українську філософську традицію та культурні здобутки рідного краю, що підкреслює його внесок у збагачення суспільного життя та виховання національно свідомої інтелігенції.

Наголошується, що історичні дослідження Валерія Бєлашова зосереджувалися на історії Глухова, його ролі як гетьманської столиці та культурного центру Лівобережної України XVIII століття. Зазначається, що педагог також активно займався краєзнавчою діяльністю, видаючи численні праці з історії Глухівщини, що підвищували значущість регіональної історії в загальноукраїнському контексті. Його роботи сприяють збереженню культурної пам'яті місцевого населення й підкреслюють роль Глухова в історії України.

Зазначається, що Віктор Заїка зробив вагомий внесок у дослідження історико-культурної спадщини Сумщини. Він ініціював створення пам'яткоохоронних організацій, організовував краєзнавчі заходи та виступав як активний популяризатор національних пам'яток. Його діяльність сприяла не тільки збереженню історичних артефактів, а й зміцненню культурної ідентичності глухівської громади.

Загалом, стаття демонструє значення історико-філософської школи Глухівського університету як важливого наукового й культурного осередку, що сприяє формуванню нового покоління українських науковців.

Ключові слова: Глухівський державний педагогічний університет, Мечислав Заремський, Валерій Бєлашов, Віктор Заїка.

Kulibova Yaroslava,
2st-year Postgraduate Student at the Department of History,
Jurisprudence and Teaching Methods
Glukhiv National Pedagogical University
named after Oleksandr Dovzhenko
orcid.org/0009-0004-9068-7770
kulibova1998@gmail.com

TEACHERS OF SOCIAL SCIENCES AT THE GLUKHIV STATE PEDAGOGICAL UNIVERSITY – MECHYSLAV ZAREMSKYI, VALERY BELASHOV, VIKTOR ZAYKA: PROSOPOGRAPHIC PORTRAIT

The article is dedicated to the scientific and pedagogical activity of representatives of the historical and philosophical school of the Glukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenka, who graduated from the department of history, legal studies and teaching methods. The work is based on the analysis of the contribution of three outstanding scientists – Mechyslav Zaremskyi, Valery Belashov and Viktor Zayka – to the development of Ukrainian historical science, philosophy, local history and the preservation of cultural heritage. It is emphasized that the activities of these scientists contributed to the establishment of the department as an important scientific and educational center focused on the study of the history of Ukraine, philosophical thought and pedagogical methodology.

Mechyslav Zaremskyi, one of the founders of the school, specialized in the philosophy of science and methodology, creating educational programs for students that contributed to the expansion of the philosophical approach to philosophy as a scientific discipline. Mychyslav Yosypovych took an active part in public projects, popularizing the Ukrainian philosophical tradition and cultural achievements of his native land, which emphasizes his contribution to the enrichment of public life and the education of a nationally conscious intelligentsia.

It is emphasized that Valery Belashov's historical research focused on the history of Glukhov, its role as the hetman's capital and the cultural center of Left Bank Ukraine in the 18th century. It is noted that the teacher was also actively involved in local history, publishing numerous works on the history of the Hlukhiv region, which increased the importance of regional history in the all-Ukrainian context. His works contribute to the preservation of the cultural memory of the local population and emphasize the role of the Deaf in the history of Ukraine.

It is noted that Viktor Zayka made a significant contribution to the research of the historical and cultural heritage of Sumy Oblast. He initiated the creation of monument protection organizations, organized local history events and acted as an active popularizer of national monuments. His activity contributed not only to the preservation of historical artifacts, but also to the strengthening of the cultural identity of the Glukhiv community.

In general, the article demonstrates the importance of the historical and philosophical school of Glukhiv University as an important scientific and cultural center that contributes to the formation of a new generation of Ukrainian scientists.

Key words: Glukhiv State Pedagogical University, Mechyslav Zaremskyi, Valery Belashov, Viktor Zayka.

Вступ. Кожен науковець провадить унікальну діяльність у сфері науки, яка помітно розпочинається на старті й розвивається завдяки новим публікаціям, захисту дисертацій, здобуттю наукових ступенів та іншим досягненням. Особливу роль у цьому процесі відіграє співпраця між колегами кафедр, факультетів або закладів вищої освіти.

Кафедру історії Глухівського національного педагогічного університету було реорганізовано у 2010 році на базі кафедри суспільних наук, а у 2011 році вона отримала назву кафедри історії, правознавства та методики навчання. Проте історики й викладачі цього напряму працювали в Глухівському педагогічному закладі з моменту його заснування з 1874 року (Гриценко, Курок, 2023, с. 13–22).

Поступово в університеті сформувалася історико-філософська школа, що об'єднала викладачів, які були носіями важливих професійних якостей. До засновків школи можемо зарахувати Мечислава Заремського, Валерія Бєлашова та Віктора Заїку (Гриценко, Голуб, 2024, с. 16–21).

Проблема вивчення діяльності викладачів суспільних дисциплін Глухівського педагогічного університету, таких як Мечислав Заремський, Валерій Бєлашов, Віктор Заїка, привертає увагу дослідників. Значний внесок зробили Андрій Гриценко, Олександр Курок, Анжеліка Голуб, Іванна Заремська. А. Гриценко аналізує соціокультурний контекст їхньої роботи, О. Курок порівнює їх вплив у різні періоди. А. Голуб досліджує професійні мережі,

а І. Заремська фокусується на педагогічній спадщині та сучасному впливі. Ці роботи показують важливість викладачів у розвитку суспільних дисциплін і педагогіки в Україні.

Мечислав Йосипович Заремський – з 1978 р. асистент кафедри марксизму-ленінізму Глухівського педагогічного університету, народився 2 січня 1951 року в селищі Малий Правутин Славутського району Хмельницької області в родині вчителів. Його батько, Йосип Рафаїлович Заремський, був учителем біології та директором школи, а мати, Христина Павлівна Заремська (Згржибловська), викладала українську мову та літературу, також обіймаючи посаду директора школи. Ця родинна атмосфера, сповнена наукових і педагогічних ідеалів, суттєво вплинула на становлення Мечислава Йосиповича та сприяла його прагненню до освіти й науки. Його дружина, Надія Іванівна Заремська (Пивоварова), працювала викладачкою в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, зараз перебуває на заслуженому відпочинку. Діти, Маріанна та Іванна, продовжили родинну педагогічну традицію, працюючи викладачками.

Шлях до вищої освіти Мечислав розпочав у Малоправутинській середній школі, яку закінчив у 1965 році з відмінними результатами. У 1965 року вступив до Хмельницького електромеханічного технікуму, який успішно закінчив у 1969 році, здобувши кваліфікацію техніка-технолога. Після цього він розпочав професійну діяльність на Томському електротехнічному заводі, спочатку як старший технолог, а згодом як інженер. Від 1969 до 1971 року Мечислав Йосипович проходив службу в армії, після чого в 1972 році вступив до Київського державного університету імені Тараса Шевченка на факультет філософії. Його навчання на спеціальності «Філософія» тривало до 1978 року, і після його завершення він отримав диплом філософа, викладача суспільних дисциплін і суспільствознавства.

Протягом 44 років професійної діяльності в закладах вищої освіти Мечислав Йосипович зарекомендував себе як компетентний педагог і дослідник. Його перший крок у науково-педагогічній кар'єрі розпочався в 1978 році, коли він обійняв посаду асистента кафедри марксизму-ленінізму (Гриценко, 2024, с. 99–104). Згодом, у 1983 році, його призначили старшим викладачем тієї ж кафедри, а в 1987 році він став заступником декана факультету підготовки вчителів початкових класів. У 1990 році Мечислав Йосипович балотувався в народні депутати Верховної Ради Української РСР, проте в подальшому повернувся до викладання та наукової діяльності. У 2011 році захистив кандидатську дисертацію з філософії на тему «Погляди Я. П. Козельського в контексті європейської та вітчизняної філософії», здобувши науковий ступінь кандидата філософських наук.

Мечислав Заремський зробив значний внесок у розвиток навчальних програм. Він розробляв курси для аспірантів і магістрантів, як-от: «Філософія науки», «Філософія та методологія науки», «Філософія освіти» та «Історія філософії», а також був співавтором програм кандидатських іспитів із філософії. Мечислав Йосипович брав активну участь у науково-дослідній діяльності, зокрема очолював проблемний гурток «Українська філософсько-педагогічна думка XVIII – початку XX ст.», де студенти під його керівництвом готували наукові доповіді та активно брали участь у конференціях.

Паралельно з викладацькою діяльністю, Мечислав Йосипович брав участь у громадських проєктах, зокрема в соціальному проєкті «Думка Глухівщини» у 2014 році, метою якого була популяризація видатних людей та висвітлення історії регіону. Він також став одним із засновників правозахисної організації «Наше місто», що свідчить про його небайдуже ставлення до громадського життя. Його внесок у педагогіку та громадську діяльність відзначений багатьма нагородами, серед яких Почесна грамота Міністерства освіти України (1997), нагрудний знак «Відмінник освіти України» (2013) та інші (Курок, Гриценко, Заремська, 2023, с. 30).

Валерій Іванович Бєлашов – з 1979 р. обраний за конкурсом асистентом кафедри марксизму-ленінізму Глухівського державного педагогічного інституту імені С. М. Сергеєва – це приклад справжнього науковця, педагога та краєзнавця, чиє життя та діяльність відіграли значну роль у розвитку науки, освіти та збереження культурної спадщини не лише Глухова, а й України загалом. Народившись 16 квітня 1949 року в Глухові на Сумщині, він з дитинства був сповнений

цікавістю до світу та прагненням до знань, що, безперечно, було підґрунтям його майбутніх досягнень. Першу освіту Валерій Іванович здобув у Глухівському технікумі гідромеліорації та електрифікації, закінчивши у 1968 році відділення «Електрифікація сільського господарства». Проте на цьому він не зупинився. Жага до самовдосконалення та досліджень привела його до Харківського державного університету імені О. М. Горького, де він отримав кваліфікацію історика й викладача, що стало початком його видатної педагогічної кар'єри (Гриценко, Чумаченко, 2023, с. 77).

Незважаючи на викладання в закладі вищої освіти, він також працював у школі, одночасно підвищуючи свою кваліфікацію в Інституті при Київському університеті імені Т. Г. Шевченка. Педагогічний та науковий шлях Валерія Івановича супроводжувався постійним прагненням до розвитку. У 1983–1985 роках він стажувався в Київському педінституті, розпочавши дослідження для кандидатської дисертації, яка спершу була присвячена викладанню суспільних наук у ЗВО, проте через перебудову в країні тематику довелося змінити.

Із 1984 року Валерій Іванович виявив себе і як краєзнавець, почавши активну роботу над створенням путівника по Глухову та публікуючи статті в місцевих виданнях. Він виступив із приблизно 200 лекціями про історію рідного краю, надихаючи глухівців на збереження місцевої історичної спадщини. У 1985 році Валерій Бєлашов став старшим викладачем кафедри марксизму-ленінізму, а в 1986 році вступив до аспірантури Київського державного педінституту.

В умовах незалежної України Валерій Іванович став важливим рушієм змін в історичній освіті. Він розробляв нові програми з історії України, історичного краєзнавства та міжнаціональних відносин, заповнюючи потребу в сучасних матеріалах і підручниках. У 1992 році побачила світ його монографія «Глухів – забута столиця гетьманської України», яка зосереджувалася на історичному значенні міста в 1708–1782 роках, а в жовтні 1993 року було завершено посібник «Глухів – столиця гетьманської України». Дослідження Валерія Івановича здобули визнання серед науковців і широкого загалу, адже він активно виступав на конференціях і співпрацював з культурними організаціями (Гриценко, 2023, с. 140–147).

У 1993 році науковець отримав посаду доцента кафедри суспільних наук, розробляючи курси та методичні матеріали, а також був координатором видання книги до 120-річчя Глухівського учительського інституту. Під його керівництвом були досліджені та узагальнені архівні матеріали, які увійшли до обласного тому «Зводу пам'яток історії та культури України по Сумській області». Ця робота стала важливим джерелом інформації для дослідників історії Сумщини та зібрала матеріали з різних архівів (Гриценко, 2023, с. 141–142).

До свого 60-річчя у 2009 році Валерій Іванович був нагороджений нагрудним знаком «Відмінник освіти України» за багаторічну наукову та педагогічну діяльність. Він отримав численні грамоти від Міністерства освіти, Академії педагогічних наук та Міністерства культури України за внесок у розробку навчальних матеріалів з історії. Кафедра, на якій працював Валерій Іванович, з 2010 року отримала нову назву – кафедра історії, а після ліцензування спеціальності «Середня освіта (Історія)» він продовжував працювати доцентом.

У 2015 році він долучився до видання книги «Глухів. Випробування війною», написавши розділи про Глухівську операцію 1943 року та пам'ять про загиблих. Його знання та досвід були особливо цінними в робочій групі, яка працювала над розвитком Глухова як культурного центру. Останнім і найбільш значущим досягненням Валерія Бєлашова стала монографія «Глухів – столиця Гетьманської України (1708–1782 рр.): (від перших поселень до сучасності)», видана в червні 2019 року, яка узагальнювала його багаторічні дослідження.

За своє життя Валерій Іванович залишив глибоку наукову спадщину – 10 монографій, 5 навчальних посібників, понад 20 наукових статей та понад 100 публікацій. Його ім'я завжди буде асоціюватися з Глуховом як ім'я людини, що присвятила своє життя науці, освіті та відновленню історичної пам'яті рідного краю.

Віктор Володимирович Заїка – з 1982 року працював викладачем кафедри історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка – народився 28 липня 1957 року в місті Глухові Сумської області, є яскравим представником педагогічної династії, яка своїм корінням сягає кількох поколінь (Курок, Гриценко, 2023, с. 10–14). Його

дід, Микола Костянтинович, був знаним освітянином, який отримав блискучу освіту в Глухівській чоловічій гімназії, Колегії Павла Галагана в Києві, а згодом у Київському університеті Святого Володимира. Бабуся, Надія Іванівна Гришанова, працювала вчителькою початкових класів, віддаючи себе справі в земських і радянських школах. Батько, Володимир Миколайович, був викладачем природничих дисциплін й інспектором районного відділу освіти, а мати, Віра Василівна, – учителькою математики й фізики. Така родинна спадщина заклала глибоке зацікавлення Віктора Заїки в освіті та історії рідного краю (Гриценко, 2023, с. 147).

Закінчивши середню школу в рідному місті, Віктор Володимирович розпочав свою професійну діяльність у деревообробних майстернях Глухівського лісгоспзагу. У процесі особистого та професійного розвитку він звернув увагу на важливість збереження історико-культурних пам'яток Глухівщини, і це стало визначальним мотивом у його житті. У 1982 році він закінчив історичний факультет Київського університету імені Т. Г. Шевченка і розпочав свою роботу викладачем у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, де передавав свої знання з історії України, релігієзнавства, музейної справи та інших дисциплін.

Віктор Володимирович був засновником пам'яткоохоронної організації «Київська брама», активним учасником розробки експозицій місцевих музеїв. У 2001 році він долучився до створення експозиції Історико-педагогічного музею Глухівського національного університету, подарувавши понад 120 експонатів. У 2002 році став членом творчої групи з організації Глухівського краєзнавчого музею, куди передав понад тисячу експонатів з приватної колекції. Крім того, Заїка займався відзначенням важливих подій, серед яких 300-ліття Глухівського Миколаївського храму, 250-та річниця українського композитора Максима Березовського та 300-ліття перенесення гетьманської столиці до Глухова. У всіх цих заходах він не тільки відігравав організаторську роль, а й безпосередньо сприяв реалізації їх на високому рівні.

Науковий доробок Віктора Заїки налічує понад 120 публікацій, присвячених історії та культурі Глухівщини, розвитку місцевого культурного середовища, зокрема таких видатних особистостей, як брати Нарбути, Микола Зеров, Олександр Довженко, а також ролі Глухівського учительського інституту в культурному розвитку першої чверті XX століття. Його праці використовують у навчальних закладах різних рівнів акредитації для вивчення історії України та краєзнавства.

Віктор Володимирович також долучався до редакційної роботи, був членом редколегій наукових збірників і видань, серед яких «Освітянські обрії» та «Соборний майдан». У його доробку є й літературні твори, що торкаються історичних і краєзнавчих тем, як-от «Гетьманському Батурину», «Глухів», «Заповідній Софії». Поетичні твори Заїки, об'єднані в літературно-мистецькому об'єднанні «Українська хвиля», відображають широкий спектр його інтересів, зокрема історичну спадщину рідного міста, культурну ідентичність українців та пам'ять видатних історичних постатей (Курок, Гриценко, 2022, с. 12–24).

Завдяки ініціативам науковця щодо створення Глухівського історико-культурного заповідника, відзначення ювілейних дат міста та його активній участі в педагогічному, громадському й культурному житті, його ім'я стало відомим серед науковців і громадських діячів України. За свій внесок у розвиток освіти, науки й культури він нагороджений почесними грамотами Міністерства культури і мистецтв України, Глухівської міської ради, Національної академії педагогічних наук, орденами «Преподобного Іллі Муромця» та «Святого Георгія Переможця».

Так, науково-педагогічна діяльність Мечислава Йосиповича Заремського, Валерія Івановича Бєлашова та Віктора Володимировича Заїки, видатних представників української інтелігенції сприяла розвитку освіти, науки та збереженню культурної спадщини України. Мечислав Заремський зарекомендував себе як талановитий педагог і дослідник, активно впроваджував нові навчальні курси, зокрема з філософії науки та методології. Його внесок у розвиток української філософської думки, а також участь у громадських проєктах демонструють неоціненну роль у збагаченні освітньо-наукового середовища.

Валерій Бєлашов зробив значний внесок у вивчення історії України, особливо Глухівщини,

і проявив себе як неперевершений краєзнавець. Його праці стали основою для глибокого вивчення історичної ролі Глухова та відновлення пам'яті про визначні етапи української історії. Віктор Заїка, як засновник пам'яткоохоронних організацій та активний дослідник історико-культурної спадщини Глухівщини, сприяв збереженню регіональної культурної ідентичності та популяризації місцевої історії. Його зусилля мали безпосередній вплив на збагачення національної культури та краєзнавства. Діяльність цих учених є яскравим прикладом відданості своїй справі, збереженню культурних цінностей і переданню знань новим поколінням, що підтверджує їх значущу роль у розбудові сучасної української освіти й культури.

Список використаних джерел:

Бєлашов Валерій Іванович: життєпис, наукова і педагогічна діяльність: до 75-річчя від дня народження / Укладачі: А. П. Гриценко, О. А. Чумаченко. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 77 с.: фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»).

Гриценко, А. П. (2023). Некрологи. Пам'яті Віктора Володимировича Заїки. *Сіверянський літопис*. № 6. С. 147. URL: http://www.siver-litopis.cn.ua/arh/2023/Siver_litopis_06_2023.pdf (дата звернення 26.10.2024).

Гриценко, А. П. (2023). Пам'яті Валерія Івановича Бєлашова (1949–2022). *Сіверянський літопис*. № 3. С. 141–142. URL: https://sljournal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299 (дата звернення: 23.10.2024 р.).

Гриценко, А. П. (2024). Постать видатного глухівського філософа Мечислава Заремського. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць, м. Глухів, 17 квітня. Вип. 2. С. 99–103.

Гриценко, А. П. (2022). Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України*: збірник наукових праць, м. Ніжин, С. 140–147.

Гриценко, А. П, Голуб А. А. (2024). Історична школа «Глухівського періоду в історії Гетьманщини» В. І. Бєлашова. *Глухівські історико-філософські читання*: збірник наукових праць, м. Глухів, 17 квітня 2024 р. Вип. 2. С. 16–21.

Гриценко, А. П., Курок, О. І. (2023). Традиція проведення науково-практичних конференцій з історії у Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування*: збірник наукових праць, м. Глухів, Вип. 2. С. 13–22.

Курок, О. І., Гриценко, А. П. (2023). Традиції історико-філософської школи Глухівського університету: роль персоналій в їх розвитку. *Глухівські історико-філософські читання пам'яті Валерія Бєлашова, Мечислава Заремського, Віктора Заїки та Юрія Коваленка*: збірник наукових праць, м. Глухів, 20 квітня 2023 р. Вип. 1. С. 10–14.

Курок, О. І., Гриценко, А. П. (2022). Організація фахової підготовки майбутніх педагогів у Глухівському учительському інституті в 1870-х роках. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, 50 (3), 12–24.

Мечислав Йосипович Заремський (1951-2022): біобібліогр. покажчик / Кафедра історії, правознавства та методики навчання Глухівського. нац. пед. ун-ту ім. О. Довженка; [керівник вид. проєкту О. І. Курок; уклад.: А. П. Гриценко, І. М. Заремська]. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 30 с.: фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: http://46.201.250.252:8080/bitstream/handle/123456789/1958/Біобібліографічний%20покажчик%20Заремський%20М.Й..pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 26.10.2024).

References:

Hrytsenko, A. P. (2023). Nekrolohy. Pamiati Viktora Volodymyrovycha Zaiky. [Obituaries. In memory of Viktor Volodymyrovych Zayka]. *Siverianskyi litopys,* 6, 147. Retrieved from: https://sljournal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356 (accessed 26 October 2024) [in Ukrainian].

Hrytsenko, A. P. (2023). Pamiati Valeriia Ivanovycha Bielashova (1949–2022). [In memory of Valery Ivanovich Belashov (1949–2022)]. *Siverianskyi litopys,* 3. 141–142. Retrieved from: https://sljournal.com.ua/index.php/journal/article/view/353/299 (accessed 23 October 2024) [in Ukrainian].

Hrytsenko, A. P. (2024). Postat vydatnoho hlukhivskoho filosofa Mechyslava Zaremskoho. [The figure of the prominent Gluhiv philosopher Mechyslav Zaremskyi]. *Hlukhivski istoryko-filosofski chytannia:* zbirnyk naukovykh prats (pp. 99–103). Hlukhiv. [in Ukrainian].

Hrytsenko, A. P., Chumachenko, O. A. (2023). Bielashov Valerii Ivanovych: zhyttiepys, naukova i pedahohichna diialnist: do 75-richchia vid dnia narodzhennia. [Valery Ivanovich Belashov: biography, scientific and pedagogical activity: to the 75th anniversary of his birth]. *Vydatni imena ta podii Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka,* 77. [in Ukrainian].

Hrytsenko, A. P., Holub, A. A. (2024). Istorychna shkola «Hlukhivskoho periodu v istorii Hetmanshchyny» V.I. Bielashova. [Historical school «Glukhiv period in the history of the Hetmanship» V. I. Belashova]. *Hlukhivski istoryko-filosofski chytannia:* zbirnyk naukovykh prats (pp. 16–21). Hlukhiv. [in Ukrainian].

Hrytsenko, A. P., Kurok, O. I. (2023). Mechyslav Yosypovych Zaremskyi (1951–2022). [Mechyslav Yosypovich Zaremskyi (1951–2022)]. *Vydatni imena ta podii Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka,* 30. [in Ukrainian].

Hrytsenko, A. P., Kurok, O. I. (2023). Tradytsiia provedennia naukovo-praktychnykh konferentsii z istorii u Hlukhivskomu natsionalnomu pedahohichnomu universyteti imeni Oleksandra Dovzhenka. [The tradition of conducting scientific and practical conferences on history at the Hlukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko]. *Aktualni pytannia doslidzhennia istorychnoi nauky y vykladannia predmetiv hromadianskoi ta istorychnoi osvitnoi haluzi v umovakh reformuvannia:* zbirnyk naukovykh prats (pp. 13–22). Hlukhiv. [in Ukrainian].

Hrytsenko, A. P. (2022). Rozvytok Hlukhivskoho pedahohichnoho instytutu u 1990-kh rokakh. [Development of the Glukhiv Pedagogical Institute in the 1990s]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*: zbirnyk naukovykh prats (pp. 140–147). Nizhyn. [in Ukrainian].

Kurok, O. I., Hrytsenko, A. P. (2022). Orhanizatsiia fakhovoi pidhotovky maibutnikh pedahohiv u Hlukhivskomu uchytelskomu instytuti v 1870-kh rokakh. [Organization of professional training of future teachers at the Glukhiv Teacher's Institute in the 1870s.]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka,* 50 (3), 12–24. [in Ukrainian].

Kurok, O. I., Hrytsenko, A. P. (2023). Tradytsii istoryko-filosofskoi shkoly Hlukhivskoho universytetu: rol personalii v yikh rozvytku. [Traditions of the historical and philosophical school of Glukhiv University: the role of personalities in their development]. *Hlukhivski istoryko-filosofski chytannia pamiati Valeriia Bielashova, Mechyslava Zaremskoho, Viktora Zaiky ta Yuriia Kovalenka:* zbirnyk naukovykh prats (pp. 10–14). Hlukhiv. [in Ukrainian].